

Nr 71

Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i likviditets- och kassakvotlagen (1962: 256), m. m.; given Stockholms slott den 5 mars 1971.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden, föreslå riksdagen att bifalla de förslag om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

G. E. STRÄNG

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att den kreditpolitiska beredskapslagstiftningen erhåller fortsatt giltighet till utgången av juni 1974. Dessutom föreslås vissa ändringar av huvudsakligen redaktionell natur.

1 Förslag till

Lag om ändring i likviditets- och kassakvotslagen (1962: 256)

Härigenom förordnas i fråga om likviditets- och kassakvotslagen (1962: 256), som enligt lag (1968: 261) gäller till utgången av juni 1971, dels att lagen skall äga fortsatt giltighet till utgången av juni 1974, dels att 2, 4, 5, 7, 8 och 10 §§ skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §

Förordnande om likviditetskvot må gälla bankaktiebolagen, sparbankerna, centralkassorna för jordbrukskredit, *postsparbanken* eller *postgirorörelsen*. Förordnande om kassakvot må gälla bankaktiebolagen, *postsparbanken* eller *postgiro- rörelsen*.

Förordnande om likviditetskvot må gälla bankaktiebolagen, sparbankerna, centralkassorna för jordbrukskredit eller *postbanken*. Förordnande om kassakvot må gälla bankaktiebolagen eller *postbanken*.

Beträffande bankaktiebolagen, sparbankerna och centralkassorna må förordnande begränsas att avse sådana inrättningar, vilkas fonder eller omslutning uppgår till visst belopp, särskilt angivet för varje slag av inrättningar. När särskilda omständigheter föranleda därtill, må viss kreditinrättning undantagas.

4 §

Till grund för bestämmandet av nettobeloppet av likvida medel lägges summan av följande tillgångar:

a) inneliggande kassa jämte medel, som innestå i riksbanken eller riksgäldskontoret,

a) inneliggande kassa jämte medel, som innestå i riksgäldskontoret eller på *checkräkning* i riksbanken,

b) inhemska checkar och postremissväxlar,

c) tillgodohavande hos annan kreditinrättning, som kan underkastas förordnande om likviditetskvot,

d) av staten utfärdade skattkammarväxlar, obligationer och andra skuldförbindelser, allt till marknadsvärdet,

e) av Sveriges allmänna hypoteksbank, Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och Svenska bostadskreditkassan utfärdade obligationer ävensom av *hypoteksak-*

e) av Sveriges allmänna hypoteksbank, Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och Svenska bostadskreditkassan utfärdade obligationer ävensom av *kreditaktie-*

Nuvarande lydelse

tiebolag efter den 1 januari 1959 utfärdade obligationer för möjliggörande av bostadskreditgivning, allt till marknadsvärdet, samt

Föreslagen lydelse

bolag efter den 1 januari 1959 utfärdade obligationer för möjliggörande av bostadskreditgivning, allt till marknadsvärdet, samt

f) kortfristig fordran på utländsk bank eller bankir ävensom i riksbanken rediskonterbara utrikes växlar i den mån de ej rediskonterats eller försålts.

Nettobeloppet av likvida medel utgöres av summan enligt första stycket minskad med:

a) skuld till riksbanken och förpliktelse på grund av växel, som rediskonterats i riksbanken, dock ej utrikes växel,

b) skuld till annan kreditinrättning, som kan underkastas förordnande om likviditetskvot, dock med iakttagande i fråga om kreditinrättning, vars förbindelser huvudsakligen utgöras av inlåning från en särskild grupp av kreditinrättningar, att sådan inlåning avdrages allenast i den mån tillgodohavande hos inrättning inom gruppen upptagits såsom tillgång enligt första stycket c), samt

c) kortfristig skuld till utländsk bank eller bankir.

När omständigheterna föranleda därtill, må riksbanken föreskriva dels att även andra tillgångar må inräknas i bruttosumman, dels att i nämnda summa icke må inräknas tillgångar i utländsk valuta, efter avdrag för skulder i sådan valuta, med mer än som svarar mot viss del av kreditinrättningens samtliga förbindelser med de i 5 § angivna undantagen, dels att viss eller vissa skuldgrupper enligt andra stycket icke skola avdragas vid bestämmandet av nettobeloppet.

5 §

Vid beräkning av likviditetskvoten skola från förbindelserna undantagas:

a) skuld, som avdragits enligt 4 §,

b) beviljade men icke disponerade krediter,

c) garantiförbindelser,

d) förlagsbevis, *beträffande vilka Konungen jämlikt särskilt stadgande medgivit, att de icke skola anses såsom inlåning*, samt

d) förlagsbevis, *som enligt särskilt stadgande likställas med eget kapital eller egna fonder*, samt

e) lån, som i samband med återlån och till ett däremot svarande belopp upptagits hos fondstyrelse för förvaltning av medel, vilka ingå till allmänna pensionsfonden.

När omständigheterna föranleda därtill, må riksbanken föreskriva, att jämväl viss eller vissa andra förbindelser undantagas.

7 §

Med kassakvot avses förhållandet vid viss beräkningstidpunkt mellan kreditinrättningens i riksbanken inestående medel och inrättningens samtliga förbindelser

Med kassakvot avses förhållandet vid viss beräkningstidpunkt mellan kreditinrättningens *på checkräkning* i riksbanken inestående medel och inrättningens

Nuvarande lydelse

med de i 5 § angivna undantagen.

Det procenttal, vartill kassakvot minst skall uppgå, fastställas av riksbanken. Talet må ej sättas högre än till femton. Vid dess fastställande må tillämpas vad i 6 § andra stycket stadgas.

Föreslagen lydelse

samtliga förbindelser med de i 5 § angivna undantagen.

8 §

Oavsett förordnande enligt denna lag skola bankaktiebolag, sparbank och centralkassa för jordbrukskredit iakttaga bestämmelserna om kassareserv i lagen om bankrörelse, lagen om sparbanker och lagen om jordbrukskasserörelsen.

Oavsett förordnande enligt denna lag skola bankaktiebolag, sparbank, *postbanken* och centralkassa för jordbrukskredit iakttaga bestämmelserna om kassareserv i lagen om bankrörelse, lagen om sparbanker, *lagen om postbanken* och lagen om jordbrukskasserörelsen.

10 §

Har kreditinrättning avvikit från fastställd likviditetskvot eller kassakvot, skall inrättningen efter föreläggande av riksbanken till statsverket utgiva ett belopp, som motsvarar ränta å underskottet. Räntan skall avse tiden från nästföregående beräkningstillfälle eller, där tidigare beräkning ej ägt rum, från förordnandets ikraftträdande till det beräkningstillfälle, då underskottet förelåg. Räntesatsen fastställas av riksbanken, i fråga om likviditetskvot till högst fyra procent för år samt i fråga om kassakvot till högst tre procentenheter över riksbankens *lägsta* diskonto vid diskontering av växlar på högst tre månader.

Riksbanken äger medgiva, att vid tillämpning av första stycket utjämning må ske mellan överskott och underskott under viss tidrymd (utjämningsperiod). Räntan skall därvid beräknas å det genomsnittliga underskottet vid beräkningstillfällena inom utjämningsperioden samt avse denna period.

Har centralkassa för jordbrukskredit avvikit från fastställd likviditetskvot, må riksbanken medgiva befrielse från skyldighet att utgiva belopp, som avses i denna paragraf, därest samtliga centralkassor

Har kreditinrättning avvikit från fastställd likviditetskvot eller kassakvot, skall inrättningen efter föreläggande av riksbanken till statsverket utgiva ett belopp, som motsvarar ränta å underskottet. Räntan skall avse tiden från nästföregående beräkningstillfälle eller, där tidigare beräkning ej ägt rum, från förordnandets ikraftträdande till det beräkningstillfälle, då underskottet förelåg. Räntesatsen fastställas av riksbanken, i fråga om likviditetskvot till högst fyra procent för år samt i fråga om kassakvot till högst tre procentenheter över riksbankens diskonto.

Har centralkassa för jordbrukskredit avvikit från fastställd likviditetskvot, må riksbanken medgiva befrielse från skyldighet att utgiva belopp, som avses i denna paragraf, därest samtliga centralkassor

Nuvarande lydelse

sammantagna uppfyllt likviditetskraven. *Vad nu sagts skall, i fråga om såväl likviditetskvot som kassakvot, äga motsvarande tillämpning med avseende på postsparbanken och postgirorörelsen.*

Föreslagen lydelse

sammantagna uppfyllt likviditetskraven.

Då särskilda skäl föranleda därtill, må även eljest skyldighet som ovan sagts helt eller delvis eftergivas.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1971.

2 Förslag till**Lag om ändring i placeringskvotslagen (1962: 257)**

Härigenom förordnas i fråga om placeringskvotslagen (1962: 257), som enligt lag (1968: 262) gäller till utgången av juni 1971,
dels att lagen skall äga fortsatt giltighet till utgången av juni 1974,
dels att 2, 4 och 8 §§ skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse***2 §**

Förordnande om placeringskvot må gälla försäkringsbolagen, sparbankerna, *postsparbanken*, *postgirorörelsen* eller fondstyrelserna för förvaltning av medel, vilka ingå till allmänna pensionsfonden.

Förordnande om placeringskvot må gälla försäkringsbolagen, sparbankerna, *postbanken* eller fondstyrelserna för förvaltning av medel, vilka ingå till allmänna pensionsfonden.

Beträffande försäkringsbolagen och sparbankerna må förordnande begränsas att avse sådana inrättningar, vilkas fonder eller omslutning uppgår till visst belopp, särskilt angivet för varje slag av inrättningar, eller sådana inrättningar, vilkas rörelse är av speciell beskaffenhet. När särskilda omständigheter föranleda därtill, må viss kreditinrättning undantagas.

4 §

Prioriterade placeringar vid beräklandet av placeringskvoten äro:

- a) kassa, checkar och banktillgodohavanden, med avdrag för bank-skulder,
- b) av staten utfärdade obligationer eller andra skuldförbindelser,

Nuvarande lydelse

c) av Sveriges allmänna hypoteksbank, Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och Svenska bostadskreditkassan utfärdade obligationer ävensom av *hypoteksaktiebolag* efter den 1 januari 1959 utfärdade obligationer för möjliggörande av bostadskreditgivning,

d) lån mot inteckning i fastighet med bebyggelse övervägande för bostäder eller i tomträtt till fastighet med dylik bebyggelse, dock skola under tiden för förordnandet utlämnade lån betraktas som prioriterade allenast i den mån de avsetts för ny bebyggelse av angivet slag,

e) lån, för vilkas fulla gäldande kommun eller därmed jämförlig samfällighet är ansvarig och vilka beviljats för bebyggelse övervägande för bostäder, dock skola under tiden för förordnandet utlämnade lån betraktas som prioriterade allenast i den mån de avsetts för ny bebyggelse av angivet slag, samt

f) kreditinrättningen tillhörig fastighet med bebyggelse övervägande för bostäder samt tomträtt till fastighet med dylik bebyggelse, efter avdrag för lån mot inteckning i egendomen, dock skall under tiden för förordnandet förvärvat egendom betraktas som prioriterad allenast i den mån bebyggelsen är ny eller förvärvet i värde svarar mot avyttring av fastighet med bebyggelse övervägande för bostäder eller av tomträtt till fastighet med dylik bebyggelse.

Lika med lån enligt första stycket c) skall anses till kommun utlämnad kredit, motsvarande det jämlikt 4 kap. 11 § andra punkten lagen om nyttjanderätt till fast egendom beräknade värdet av mark, som kommunen upplåtit med tomträtt för ny bebyggelse övervägande för bostäder.

När omständigheterna föranleda därtill, må riksbanken föreskriva, att även andra placeringar må räknas som prioriterade, under förutsättning att de avse ny bebyggelse övervägande för bostäder.

8 §

Har kreditinrättning avvikit från fastställd placeringskvot eller från vad i 6 § tredje stycket stadgas, skall inrättningen efter föreläggande av riksbanken till statsverket utgiva ett belopp, som motsvarar ränta å underskottet för den beräkningsperiod, då det uppstått. För följande beräkningsperioder räknas räntan å vad av underskottet alltså kvarstår efter avdrag för överskott, som uppkommit under dessa perioder. Ränta räknas dock icke för mer än fem år efter ingången av den beräkningsperiod, för vilken underskottet redovisades, ej heller för tid efter det förordnandet utlöpt utan att efterföljas av nytt förordnande. Räntesatsen skall utgöra två procent för år.

Riksbanken äger medgiva att vid tillämpning av första stycket utjämning må ske mellan överskott och underskott under viss tidrymd (utjämningsperiod). Har sådant medgivande lämnats, skall utjämningsperiod ersätta beräkningsperiod vid bestämmande av räntan.

Har postsparbanken eller postgiorörelsen avvikit från fastställd

Föreslagen lydelse

c) av Sveriges allmänna hypoteksbank, Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och Svenska bostadskreditkassan utfärdade obligationer ävensom av *kreditaktiebolag* efter den 1 januari 1959 utfärdade obligationer för möjliggörande av bostadskreditgivning,

Nuvarande lydelse

placeringskvot, må riksbanken medgiva befrielse från skyldighet att utgiva belopp, som avses i denna paragraf, därest inrättningarna sammantagna uppfyllt placeringskraven.

Föreslagen lydelse

Då särskilda skäl föranleda därtill, må även eljest skyldighet som ovan sagts helt eller delvis eftergivas.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1971.

3 Förslag till**Lag om ändring i ränteregleringslagen (1962: 258)**

Häriigenom förordnas i fråga om ränteregleringslagen (1962: 258), som enligt lag (1968: 263) gäller till utgången av juni 1971,

dels att lagen skall äga fortsatt giltighet till utgången av juni 1974,

dels att 4 § skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

4 §

Föreskrift om anmälningsskyldighet må av riksbanken meddelas att gälla, såvitt rör inlåning av penningar, för kreditinrättning och annan som bedriver sådan inlåning på räkning som av bank allmänningen begagnas samt, såvitt rör utlåning av penningar, för bankaktiebolag, sparbank, centralkassa för jordbrukskredit, jordbrukskassa, *postsparbanken*, *postgironörelsen*, försäkringsbolag samt fondstyrelse för förvaltning av medel, vilka ingå till allmänna pensionsfonden. Till inlåning som nyss sagts hänföres även förräntning hos livförsäkringsbolag av försäkringsbelopp, som förfallit till betalning.

Föreskrift om anmälningsskyldighet må av riksbanken meddelas att gälla, såvitt rör inlåning av penningar, för kreditinrättning och annan som bedriver sådan inlåning på räkning som av bank allmänningen begagnas samt, såvitt rör utlåning av penningar, för bankaktiebolag, sparbank, centralkassa för jordbrukskredit, jordbrukskassa, *postbanken*, försäkringsbolag samt fondstyrelse för förvaltning av medel, vilka ingå till allmänna pensionsfonden. Till inlåning som nyss sagts hänföres även förräntning hos livförsäkringsbolag av försäkringsbelopp, som förfallit till betalning.

Anmälningsskyldighet må avse räntesatser och övriga villkor, som tillämpas vid inlåning eller utlåning, ävensom ändring av inlåningsränta

och höjning av utlåningsränta, för vilka sist nämnda fall jämväl må föreskrivas att anmälan skall göras minst åtta dagar före den avsedda ränteförändringen samt innehålla uppgift om skälen för densamma.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1971.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet på Stockholms slott den 5 mars 1971.

Närvarande: ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, HOLMQVIST, SVEN-ERIC NILSSON, LUNDKVIST, GEIJER, ODHNOFF, WICKMAN, MOBERG, BENGTSSON, NORLING, LÖFBERG, LIDBOM, CARLSSON, FELDT.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Sträng, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om *fortsatt giltighet av likviditets- och kassakvotslagen, m. m.*, och anför.

Inledning

Den kreditpolitiska lagstiftningen fick sin huvudsakliga utformning år 1962. Den består av likviditets- och kassakvotslagen (1962: 256), placeringskvotslagen (1962: 257) och ränteregleringslagen (1962: 258). Lagarna är tidsbegränsade. Genom lagar (1965: 210—212) och (1968: 261—263) har giltighetstiden för den nämnda lagstiftningen dock förlängts. Tiden utgår den 30 juni 1971. Lagarna får tillämpas först sedan Kungl. Maj:t prövat nödvändigheten av att sätta lagarna i kraft. Förordnande om likviditets- eller kassakvot kan meddelas, om det anses oundgängligen nödvändigt för att uppnå det mål som fastställts för riksbankens penningpolitiska verksamhet. Förordnande om placeringskvot kan meddelas, om det på grund av utomordentliga omständigheter bedöms nödvändigt för att tillgodose behovet av långfristig kredit åt staten eller för bostadsbyggande. Förordnande om vissa befogenheter för riksbanken beträffande räntereglering eller emissionskontroll kan meddelas, om det på grund av utomordentliga omständigheter anses nödvändigt för att uppnå det mål som fastställts för riksbankens penningpolitiska verksamhet. Förordnanden enligt de tre lagarna får ske först efter framställning av fullmäktige i riksbanken. I fråga om lagstiftningens närmare innehåll hänvisar jag till prop. 1965:98 s. 4—7.

Förordnande med stöd av likviditets- och kassakvotslagen har meddelats vid tre tillfällen. Genom kungörelsen (1967: 745) förordnade Kungl. Maj:t om kassakvot för bankaktiebolagen. Kungörelsen upphävdes två månader senare (1968: 39). Under år 1969 har för bankaktie-

bolagen meddelats förordnande om likviditetskvot (kungörelse 1969: 30) och om kassakvot (kungörelse 1969: 444). Sist nämnda förordnanden gäller fr. o. m. den 4 mars resp. fr. o. m. den 22 juli 1969. Förutom vad som följer av dessa förordnanden gäller vissa mellan riksbanken och kreditinrättningarna träffade överenskommelser.

I skrivelse den 4 februari 1971 hemställer fullmäktige i riksbanken, att giltighetstiden för likviditets- och kassakvotslagen, placeringskvotslagen och ränteregleringslagen förlängs till utgången av juni 1974 och att vissa, redaktionellt betingade ändringar i lagstiftningen samtidigt genomförs. Ändringsförslagen redovisas i en vid skrivelsen fogad promemoria, vilken torde få fogas vid statsrådsprotokollet i detta ärende som *bilaga*.

Efter remiss har yttranden över riksbanksfullmäktiges framställning avgetts av bankinspektionen, försäkringsinspektionen, postbanken, fullmäktige i riksgäldskontoret, Svenska bankföreningen, Svenska sparbanksföreningen, Sveriges jordbrukskasseförbund, Svenska försäkringsbolags riksförbund och Folksam.

Riksbanksfullmäktiges skrivelse

I skrivelsen framhåller riksbanksfullmäktige, att under åren 1969 och 1970 utomordentligt stora krav ställts på kreditpolitikens verkningssamheter. De löpande betalningarna till och från utlandet visade ett växande underskott och fram till skärpningen av kreditpolitiken i juli 1969 skedde en kraftig minskning av valutareserven. Under resten av perioden har den framtvingade återhållsamheten i främst affärsbankernas utlåning utan tvivel verksamt bidragit till att valutaställningen stabiliserats. Även den allmänna konjunktursituationen med ett utpräglat efterfrågeöverskott på varu- och arbetsmarknaderna har krävt en ytterst restriktiv kreditpolitik. Denna har fått genomföras samtidigt som statens upplåningsbehov legat på en mycket hög nivå och bostadsbyggandets prioriterade finansieringsbehov fortsatt att växa.

Fullmäktige erinrar om att i denna restriktiva kreditpolitik likviditets- och kassakvotslagen kommit att för första gången utnyttjas under en längre period. För affärsbankerna har likviditetskvoter tillämpats från mars 1969 och kassakvoter från den 1 augusti 1969. Likviditetskvotskraven har verksamt bidragit till att förverkliga båda de syften som motiverat lagstiftningen härom. De har, tillsammans med det s. k. utlåningstaket, radikalt begränsat bankernas totala kreditkapacitet. Samtidigt har de framtvingat de nettoköp av bostadsobligationer från bankernas sida som framstår som nödvändiga så länge kapitalmarknaden utanför bankinstituten inte kan tillfredsställa bostadsproduktionens långfristiga upplåningsbehov. Fullmäktige framhåller, att för jordbrukskasserörelsen

— utan att förordnande om likviditetskvoter gjorts — ett arrangemang tillämpats som inneburit ett krav på viss ökning i de likvida tillgångarna. Kassakvoternas tillämpning för affärsbankerna har förstärkt det ytterst strama läget på marknaden för dagslån och penningmarknaden i begränsad mening.

Fullmäktige konstaterar, att övriga delar av lagstiftningen formellt inte utnyttjats i annan mån än att för sparbankernas del statistisk rapportering infordrats med åberopande av placeringskvotslagen. Överenskommelser eller rekommendationer om placeringskvoter har emellertid gällt för sparbankerna, postbanken, försäkringsbolagen och allmänna pensionsfonden, varigenom de prioriterade låntagarsektorerna, staten och bostadsbyggandet, tillförsäkrats en mycket hög andel av ökningen i institutens placeringar. Riksbanken har härvid tagit hänsyn till vad som uttalades vid placeringskvotslagens införande, nämligen att lagen borde utnyttjas först då det visat sig omöjligt att nå dess syfte genom överenskommelser.

I skrivelsen erinras vidare om att ränteregleringslagens emissionskontrollparagraf på samma sätt tjänat som bakgrund för den faktiska emissionskontroll, som grundas på en överenskommelse med affärsbankerna och som, i motsats till lagregeln, hittills inte omfattat kreditaktiebolags reversupplåning. Åtgärder av den typ som i övrigt ingår i ränteregleringslagen — anmälningsplikt om räntesatser och räntekontroll — fick även aktualitet då flertalet affärsbanker och några andra bankinstitut i maj och juni 1970 genomförde höjning av utlåningsräntor utan att informera riksbanken. Överläggningar under hösten med bankinstituten ledde till en överenskommelse om löpande information om ränteändringar, en reguljär räntestatistik och vissa mål för räntesättningen.

Fullmäktige uttalar, att de med sina erfarenheter från den senaste åtsravningsperioden inte känner någon tvekan om att tvingande behov kan komma att föreligga även under de närmaste åren att utnyttja de befogenheter som de tre fullmaktslagarna ger. De bör därför förlängas för tiden efter den 30 juni 1971.

I en vid skrivelsen fogad, den 1 februari 1971 dagtecknad promemoria föreslår fullmäktige vissa redaktionella ändringar i de tre fullmaktslagarna. Ändringarnas innehåll framgår närmare av promemorian, vilken fogats som bilaga till statsrådsprotokollet i detta ärende.

I ett vid skrivelsen fogat särskilt yttrande anför herrar Dahlén och Hernelius, att den ekonomiska politik, som under ett antal år förts i vårt land, i alltför hög grad inför vissa ekonomiska lägen inriktats på regleringsåtgärder och att, om ingen ändring sker i detta avseende, det inte är osannolikt att även i fortsättningen ingrepp av här föreslagen art kan bli nödvändiga. De har därför inte motsatt sig majoritetens förslag.

Remissyttrandena

Bankinspektionen, försäkringsinspektionen, postbanken, fullmäktige i riksgäldskontoret, Svenska sparbanksföreningen och Sveriges jordbrukskassaförbund tillstyrker eller motsätter sig inte riksbanksfullmäktiges förslag. *Postbanken* föreslår därutöver, att 5 § d likviditets- och kassakvotslagen utformas så att statsverkslån för postbankens del undantas vid beräkning av kvoterna i analogi med vad som medges affärsbanker för förlagsbevis. Vidare föreslås, att i 8 § samma lag hänvisas även till lagen om postbanken.

Folksam återoppar tidigare över samma fråga den 23 november 1964 och den 22 januari 1968 avgivna yttranden och har med hänvisning till dessa ingen erinran att göra utöver de däri anförda synpunkterna. *Folksam* har ingen erinran mot de föreslagna redaktionella ändringarna i lagarna.

Svenska bankföreningen framhåller, att syftet med likviditets- och kassakvotslagen är tvåfaldigt. Dels tjänar den som ett penning- och konjunkturpolitiskt styrinstrument med vars hjälp myndigheterna kan påverka kreditvolymen och aktiviteten i samhället, dels kan med stöd av nämnda lag en prioritering av den långfristiga kreditgivningen till staten och bostadsbyggandet säkerställas.

Bankföreningen finner det naturligt i en modern ekonomi att centralbanken har sådana styrinstrument till förfogande att den genom snabba och täta åtgärder kan föra en effektiv penningpolitik. Härigenom undviker man behovet av alltför tvära kast i den ekonomiska politiken, vilka är till nackdel för hela ekonomin. När det gäller prioriteringsfrågan anser bankföreningen dock, att en direkt prioritering av vissa kreditbehov inte är ett rationellt inslag i den ekonomiska politiken, eftersom man riskerar att resurserna inte kommer till användning i de mest utvecklingsbefrämjande projekten. Bankföreningen är av den uppfattningen, att det konjunkturpolitiska syftet och prioriteringssyftet på ett olyckligt sätt kommit att sammanblandas genom den nuvarande utformningen av kombinationen kassakvoter och likviditetskvoter. Enligt bankföreningens mening är bestämmelserna inte utformade på ett ändamålsenligt sätt från konjunkturpolitisk synpunkt. Vilka tillgångar som är centrala när det gäller att låsa bankernas likviditet och kreditkapacitet kan naturligtvis diskuteras, men erfarenheterna har visat att exempelvis bostadsobligationer i vissa lägen är långt ifrån en likvid tillgång. Den nuvarande likviditetskvotkonstruktionen är därför ett alltför trubbigt konjunkturpolitiskt instrument. Bankföreningen anser det frapperande, att likviditetskvotskraven under en lång följd av år har varierat ytterst litet trots inte obetydliga svängningar i konjunkturen. Detta beror uppenbarligen på att ifrågakavande krav främst betingats av prioriteringsmotivet.

På grund av denna schematiska utformning har likviditetskvoterna inte kunnat fungera som ett smidigt konjunkturpolitiskt styrinstrument. I stället har de tidvis måst förstärkas med bestämmelser om utlåningstak.

Från konjunkturpolitisk synpunkt är det, framhåller bankföreningen, kreditinstitutens kassalikviditet i vidsträckt bemärkelse som är av intresse och inte den mer sekundära likviditet som obligationsinnehavet representerar. Det förefaller därför mer logiskt att använda ett renodlat primärt likviditetsbegrepp som direkt tar sikte på de ur konjunkturpolitisk synvinkel centrala faktorerna.

Vad beträffar prioriteringssyftet med de nuvarande likviditetskvoterna anser bankföreningen, att — om övertygande skäl verkligen anses föreligga för direkta prioriteringsbestämmelser — man borde överväga att utforma särskilda placeringsbestämmelser, som inte sammanblandas med konjunkturpolitiskt betingade likviditetsregler. Placeringsreglerna borde konstrueras så att möjligheter finns för myndigheterna att från tid till annan ändra den innehållsmässiga utformningen allteftersom den samhällsekonomiska utvecklingen ställer nya krav i fråga om en prioritering av sektorer eller ändamål. 1970 års långtidsutredning pekar exempelvis på att under kommande år en prioritering av bostads- och statsfinansieringen inte ter sig lika aktuell som tidigare, medan däremot industriinvesteringarna bör få ökat utrymme. Till detta kommer att under 1960-talet väsentliga institutionella förändringar skett på kreditmarknadens utbudssida, vilka motiverar en översyn av prioriterings- och placeringsproblematiken. Med hänvisning till dessa principiella synpunkter hemställer bankföreningen, att en utredning tillsätts för att skyndsamt behandla här berörda problem.

Om det nuvarande systemet med kassakvoter och likviditetskvoter ersätts med dels någon form av primärlikviditetsregler, dels placeringsregler, blir det enligt bankföreningens mening naturligt, att de senare samordnas med de placeringskvoter som kan tillämpas enligt nuvarande lag. Såväl likviditetsregler som placeringsregler bör utformas likformigt för de olika bankinstituten mot bakgrund av den samordnade banklagstiftning som numera gäller. Den föreslagna utredningen borde därför behandla även denna fråga.

Beträffande ränteregleringslagen framhåller bankföreningen, att frivilliga överenskommelser mellan bankerna och riksbanken är ett smidigare och mer effektivt sätt att lösa uppkomna problem än direkta regleringar. Enligt bankföreningens uppfattning är i allmänhet riksbankens traditionella möjligheter att påverka ränteläget tillräckliga. Om däremot alltför starka spänningar uppstår på marknaden, utvecklas en grå marknad som får en destruktiv effekt på den organiserade kreditmarknaden och vars räntenivå inte går att kontrollera ens med en ränteregleringslag.

Mot bakgrund av nu anförda synpunkter föreslår bankföreningen dels en skyndsamt utredning beträffande likviditets- och kassakvotlagen samt

placeringskvotslagen, dels en förlängd giltighetstid på ett år för dessa lagar i avvaktan på utredningens resultat. Bankföreningen avstyrker en förlängning av ränteregleringslagens giltighetstid.

Svenska försäkringsbolags riksförbund ställer sig avvisande till en förlängning av de ifrågavarande lagarnas giltighetstid och åberopar vad förbundet anförde i denna fråga i sitt i januari 1968 avgivna yttrande över den då aktuella framställningen från riksbanksfullmäktige. Förbundet erinrar om vad det då anförde beträffande lagarnas inpassning i ett internationellt system. Frågan har enligt förbundet fått starkare aktualitet genom de inledda diskussionerna om Sveriges förhållande till den gemensamma marknaden. Sålunda förutser föreslagna direktiv för upprättande och drivande av skadeförsäkringsrörelse inom den gemensamma marknaden synbarligen inte förekomsten av en lagstiftning av ifrågavarande slag. Förbundet framhåller vidare, att fullmäktiges uttalande att "med sina erfarenheter från den senaste åtstramningsperioden känner fullmäktige ingen tvekan om att tvingande behov kan komma att föreligga även under de närmaste åren att utnyttja de befogenheter som de tre fullmaktslagarna ger" i vart fall inte borde knytas till placeringskvotslagen. Förbundet erinrar om att fullmäktige själva hänvisat till att på detta område överenskommelser och rekommendationer varit tillräckliga och att sådana metoder också framhölls som lämpligast vid placeringskvotslagens införande.

Förbundet har ingen erinran mot de av fullmäktige föreslagna redaktionella ändringarna i lagarna.

Departementschefen

En effektiv ekonomisk politik kan föras bara om det allmänna genom sina penningpolitiska organ kan påverka den totala kreditvolymen och kreditfördelningen samt priset på kredit. De möjligheter som härvid står till förfogande är riksbankens genomförande av diskontoförändringar och marknadsoperationer, dvs. köp och försäljning av värdepapper. Av betydelse för en konjunkturstabilisering och för en fördelning av samhällets resurser är också möjligheterna att ställa krav på bankernas likviditet och kassahållning och därmed påverka likviditetsförhållandena i banksystemet. När det gäller möjligheterna att differentiera kreditpolitikens verkningar i fråga om inriktningen på olika kreditändamål tjänar lagstiftningen om placeringskvoter sitt syfte. Därigenom kan man främst tillgodose bostadsproduktionens och statens finansieringsbehov. Vidare har statsmakterna genom lagstiftningen om räntereglering och emissionskontroll fått vidgad möjlighet att påverka räntebildningen och att säkerställa tillräckligt utrymme på kapitalmarknaden för sådan upplåning som kan bedömas vara särskilt angelägen från allmän synpunkt.

Genom penningpolitiska ingripanden avser man att påverka efterfrågan på varor och arbetskraft. Under de senaste åren har även de mer direkta effekterna på vissa kapitalrörelser från och till utlandet trätt i förgrunden. Den kreditpolitiska lagstiftningen är att betrakta som en beredskapslagstiftning och tillämpas i sådana konjunkturlägen då stor återhållsamhet krävs i fråga om bankernas utlåning.

1962 års kreditpolitiska lagstiftning tillämpades första gången i december 1967. Kungl. Maj:t meddelade då förordnande om kassakvot för bankaktiebolagen. Förordnandet upphävdes efter två månader. Jag har närmare redogjort för innehållet i förordnandet i prop. 1968: 94, vartill jag hänvisar. Ett snabbt ingripande från Kungl. Maj:t kunde möjliggöras tack vare att lagarnas ursprungliga giltighetstid — till utgången av juni 1965 — hade förlängts med tre år. Som jag framhöll i årets finansplan och som riksbanksfullmäktige också erinrat om i sin skrivelse ställdes under åren 1969 och 1970 utomordentligt stora krav på kreditpolitikens utformning. Huvuduppgiften för den ekonomiska politiken var att motverka tendenserna till spänningar i ekonomin, vilka tog sig uttryck i ett stigande efterfrågetryck på arbetsmarknaden, ett tilltagande pris- och kostnadstryck, ökande underskott i bytesbalansen och en snabb nedgång i valutarenserv. Det var därvid nödvändigt att ge den ekonomiska politiken en generellt restriktiv inriktning. En åtstramning av kreditpolitiken genomfördes därför. Sålunda meddelade Kungl. Maj:t år 1969 förordnande om likviditetskvot och kassakvot för affärsbankerna. Likviditetskvoter tillämpas från mars 1969 och kassakvoter tillämpas från den 1 augusti 1969. Förordnandena skedde med stöd av likviditets- och kassakvotslagen, vars giltighetstid hade förlängts till utgången av juni 1971. En ytterligare intensifiering av högkonjunkturen skedde under första hälften av år 1970. Denna utveckling föranledde regeringen att efter hand ytterligare strama åt den ekonomiska politiken. Jag skall inte närmare gå in på de olika åtgärder som därvid vidtogs utan vill här endast erinra om de skattehöjningar som genomfördes under år 1970 och vid ingången av innevarande år. I syfte att dämpa den privata konsumtionen och näringslivets efterfrågan vidtogs också vissa andra åtgärder.

Som framgår av det anförda spelar kreditpolitiken en central roll i den ekonomiska politiken. De beslutade likviditetskvotskraven har verksamt bidragit till att begränsa bankernas utlåning, dämpa efterfrågan på varor och tjänster och stabilisera valutaställningen. Samtidigt har de, som riksbanksfullmäktige framhållit i sin skrivelse, framtvingat de nettoköp av bostadsobligationer från bankernas sida som framstår som nödvändiga så länge kapitalmarknaden utanför bankinstituten inte kan tillfredsställa bostadsproduktionens långfristiga upplåningsbehov.

De möjligheter, som den kreditpolitiska beredskapslagstiftningen i övrigt ger att utöva en ekonomisk politik i enlighet med de syften, för

vilka jag tidigare redogjort, har formellt inte utnyttjats. Som framgår av riksbanksfullmäktiges skrivelse har riksbanken dock under åberopande av placeringskvotlagen begärt statistisk rapportering från sparbankerna. I övrigt har överenskommelser träffats eller rekommendationer getts om placeringskvoter för sparbankernas, postbankens, försäkringsbolagens och allmänna pensionsfondens del. Härigenom har staten och bostadsbyggandet tillförsäkrats en mycket hög andel av ökningen i institutens placeringar. Ränteregleringslagen har inte heller tillämpats men har i realiteten tjänat som utgångspunkt vid den överenskommelse om emissionskontroll som träffats mellan riksbanken och affärsbankerna. Med hänsyn till de höjningar av utlåningsräntor, som flertalet affärsbanker och vissa andra bankinstitut genomförde i maj och juni 1970, träffade riksbanken överenskommelse med bankinstitutet om åtagande för dessa att lämna löpande information om ränteändringar, reguljär räntestatistik och vissa mål för räntesättningen.

Av det nu anförda framgår, att lagstiftningen om likviditets- och kassakvot under de senaste åren tillämpats vid flera tillfällen och att de förordnanden som Kungl. Maj:t år 1969 meddelat i dessa hänseenden allttjämt gäller. Visserligen har, vilket också åsyftats, den restriktiva ekonomiska politiken lett till en dämpning av den inhemska efterfrågans tillväxt och till en förbättring av den samhällsekonomiska balansen under senare delen av år 1970. En viss konjunkturavmattning kan också förutses under innevarande år. En förutsättning för att en gynnsam produktionsutveckling skall kunna säkerställas är emellertid att hög beredskap upprätthålls för att möta eventuella påfrestningar i den ekonomiska utvecklingen. Med de erfarenheter som föreligger från närmast bakomliggande perioder av intensiv högkonjunktur anser jag det därför självklart, att åtgärder av kreditpolitisk karaktär snabbt måste kunna tillgripas. I likhet med riksbanksfullmäktige och flertalet remissinstanser anser jag därvid, att behov kan föreligga att även under en kommande treårsperiod utnyttja de befogenheter som de tre fullmaktslagarna ger. Svenska bankföreningen har riktat viss kritik mot likviditets- och kassakvots- samt placeringskvotslagarnas konstruktion och föreslagit en skyndsam utredning beträffande dessa lagar. Även om de framförda anmärkningarna skulle ha visst fog för sig, saknar de enligt min mening betydelse för frågan om behovet av en beredskapslagstiftning som möjliggör ett snabbt och effektivt penningpolitiskt ingripande. Frågan om en eventuell översyn av lagarnas konstruktion är jag beredd att överväga i annat sammanhang. Jag anser inte heller den av Svenska försäkringsbolags riksförbund framförda synpunkten, att fullmaktslagarna inte kan inpassas i ett internationellt system, vara av sådan betydelse att den utgör hinder för en ytterligare förlängning av lagarnas giltighetstid. Så länge några åtaganden inte gjorts från svensk sida som

är ägnade att leda till en ändring beträffande vår kreditpolitiska lagstiftning, kan jag inte finna några skäl att ändra på principerna för denna.

Även ränteregleringslagen fyller en beredskapsfunktion, som enligt min uppfattning är av stor betydelse i situationer då snabba och effektiva åtgärder kan vara nödvändiga för att undvika en för samhället ogynnsam ränteutveckling på kreditmarknaden. Även om — som hittills skett — en anpassning av ränteläget till önskvärd nivå regelmässigt brukar uppnås efter överenskommelse mellan riksbanken och övriga banker, är jag därför och med hänsyn till lagens funktion beträffande emissionskontrollen inte beredd att förorda ett slopande av den penningpolitiska medel som ränteregleringslagen utgör.

Med hänsyn till det anförda förordar jag, att giltighetstiden för likviditets- och kassakvots-, placeringskvots- samt ränteregleringslagarna förlängs till utgången av juni 1974.

De av riksbanken föreslagna tekniska ändringarna i 1962 års fullmaktslagar utgör huvudsakligen följdändringar med hänsyn till lagstiftning efter dessa lagars tillkomst. Motsvarande gäller postbankens förslag till ändrad lydelse av 8 § likviditets- och kassakvotslagen. Den nyttillkomna lagstiftning jag här syftar på är dels lagen (1963: 76) om kreditaktiebolag och lagen (1969: 732) om postbanken (postbankslagen), dels de fr. o. m. den 1 januari 1969 gällande ändringarna i lagen (1955: 183) om bankrörelse (banklagen), i lagen (1955: 416) om sparbanker (sparbankslagen) och i lagen (1956: 216) om jordbrukskasserörelsen (jordbrukskasselagen). Innebörden av nu ifrågavarande ändringar framgår i allt väsentligt av den vid statsrådsprotokollet i detta ärende fogade bilagan och torde inte, så när som på en punkt, kräva någon ytterligare kommentar. Jag kan i sak ansluta mig till vad sålunda föreslagits och förordar — med ett par smärre jämkningar i lagtexten — att ändringarna genomförs samtidigt med beslut om förlängning av giltighetstiden för den kreditpolitiska lagstiftningen.

Den av riksbanksfullmäktige föreslagna lydelsen av 5 § d likviditets- och kassakvotslagen innebär bl. a., att i lagtexten införs begreppet kapitaltäckning. Med krav på kapitaltäckning menas, kort uttryckt, skyldighet att, till insättarnas skydd, ha eget kapital eller egna fonder till visst lägsta belopp. Bestämmelser härom finns i 57 § banklagen, 26 § sparbankslagen och 34 § jordbrukskasselagen. I 7 § postbankslagen föreskrivs, att postbanken skall, till täckning av de risker som är förenade med bankrörelsen, ha kapital till visst lägsta belopp. För nämnda bestämmelser, som är tämligen komplicerade, har utförligt redogjorts i prop. 1968: 143 s. 95 och i prop. 1969: 158 s. 29. Eftersom begreppet kapitaltäckning saknas i lagtexten och för att man skall slippa att i denna införa en förhållandevis ingående bestämning av begreppet, förordar jag, att orden ”i vad avser kapitaltäckning” i den av riksbanksfullmäktige föreslagna lydelsen av 5 § d utgår.

Vad beträffar postbankens förslag till ändring i sistnämnda paragraf vill jag anföra följande. Enligt 7 § fjärde stycket postbankslagen avses med postbankens riskläckande kapital stamkapital, statsverkslån, dispositionsfond och balanserade vinstmedel. Eftersom statsverkslån utan begränsning är att anse som eget kapital i postbanken saknas enligt min mening anledning att införa det av postbanken föreslagna tillägget i 5 § d likviditets- och kassakvotslagen.

Hemställan

Under återopande av det anförda hemställer jag att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att antaga inom finansdepartementet upprättade förslag till

- 1) lag om ändring i likviditets- och kassakvotslagen (1962: 256),
- 2) lag om ändring i placeringskvotslagen (1962: 257),
- 3) lag om ändring i ränteregleringslagen (1962: 258).

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Britta Gyllensten

Bilaga

1.2. 1971

Riksbanksfullmäktiges promemoria angående vissa redaktionella ändringar i den kreditpolitiska beredskapslagstiftningen

Likviditets- och kassakvotlagen (1962: 256).

2 § första stycket. Här, liksom på andra ställen i de här behandlade lagarna, bör "postbanken" införas i stället för "postsparbanken och postgirorörelsen".

4 § första stycket. Under a) nämns som likvid tillgång "medel, som inestå i riksbanken". Härmed avses behållningen på checkräkning i riksbanken. Bankinstitut kan emellertid ha medel inestående på konto för investering i rörelse. Dessa skall givetvis ej inräknas bland de likvida tillgångarna. För att lagtexten skall ge klart uttryck härför bör "medel inestående i riksbanken" ändras till "medel inestående på checkräkning i riksbanken".

Under e) upptages bl. a. "av hypoteksaktiebolag efter den 1 januari 1959 utfärdade obligationer för möjliggörande av bostadskreditgivning". Namnet hypoteksaktiebolag har numera ersatts av kreditaktiebolag (se SFS 1963: 76) och denna term bör införas i lagtexten.

5 §. Enligt gällande lydelse skall vid beräkandet av likviditetskvot från förbindelserna undantagas bl. a. "förlagsbevis, beträffande vilka Konungen jämlikt särskilt stadgande medgivit, att de icke skola anses såsom inlåning". I anslutning till de ändringar i banklagstiftningen som trädde i kraft den 1 januari 1969 bör i stället skrivas "förlagsbevis, som enligt särskilt stadgande i vad avser kapitaltäckning likställas med eget kapital eller egna fonder".

7 §. Liksom i 4 § första stycket bör "i riksbanken inestående medel" ändras till "på checkräkning i riksbanken inestående medel".

10 §. I första stycket används termen "riksbankens lägsta diskonto vid diskontering av växlar på högst tre månader". Denna term är numera obsolet och bör ersättas med "riksbankens diskonto".

Vidare kan, då postbanken införts som kreditinrättning i stället för postsparbanken och postgirorörelsen, tredje stycket andra punkten utgå.

Placeringskvotlagen (1962: 257).

2 §. "postbanken" ersätter "postsparbanken, postgirorörelsen".

4 §. I första stycket under c) "hypoteksaktiebolag" ersättes med "kreditaktiebolag".

8 §. Liksom i likviditets- och kassakvotslagens sanktionsbestämmelser kan den särskilda regeln (tredje stycket) om sammanläggning av postsparbankens och postgirorörelsens över- och underskott utgå.

Ränteregleringslagen (1962: 258).

4 §. Även här ersättes "postsparbanken, postgirorörelsen" med "postbanken".

